

НОВИНАРСТВО (НЕ)ЗАТВОРЕНА ПРОФЕСИЈА

„Новинарство није професија као остале, већ мисија“
Феручо Ланфранки (Ђурић 2003: 252)

Сажетак: Новинарство се веома дуго у Србији сматрало „отвореном“ професијом, али је последњих десетак година почело да се „затвара“. Код нас, али и у свету, није било необично да особа која се професионално бави новинарством нема завршене студије новинарства, односно медија. Рад се бави актуелним расправама о томе да ли је новинарство наука која треба да се изучава на факултетима, као посебна академска област, или је неки вид занатске дисциплине коју би требало савладати само кроз похађање краћих стручних курсева.

На колико факултета у Србији данас постоје студије медија/ новинарства, како су прихваћене код осталих „традиционалних“ научних дисциплина, да ли се предност даје ускорстучним или општеобразовним предметима и колико дипломираних новинара нађе посао у струци, само су нека питања на која ћемо кроз овај рад покушати да понудимо одговоре.

На примеру студија случаја „Одсек за медијске студије Нови Сад“ показаћемо на који начин се унапређује настава и како новосадски студенти журналистике стичу практично знање из новинарства и за време школовања.

Кључне речи: журналистика, новинарство, медијске студије, образовање, новинар.

Уместо увода

За разлику од, на пример, медицине или архитектуре, лингвистике и филозофије и многих других научних области, новинарство се веома дуго сматра „отвореном“, односно „меком професијом“. Последњих година и оно је почело да се „затвара“. Ни у Србији, али ни у Европи, Америци или другим деловима света никада није било необично да особа која се професионално бави новинарством нема завршен „новинарски“ факултет, односно студије политичких наука, медија, журналистике или комуникологије. Диплома није безусловна потврда да ће особа која намерава да се бави новинарством (или тек треба да се бави) бити квалитетан новинар.

„Прве идеје о потреби формалног образовања за новинарску професију појавиле су се у Америци у 18. веку. Оне су настале као реакција на појаву

и убрзан развој комерцијалних медија за које се сматрало да не поштују јавну етику и да воде ка 'моралном загађењу' јавне сфере. Амерички реформатори 19. века снажно су подупрли идеју да се новинарство може побољшати само ако новинари буду боље образовани" (Матић 2006: 9).

Први факултет за новинаре основан је такође у Америци, при Универзитету Корнел 1877. А у Србији, тек након Другог светског рата 1948. основана је Новинарска и дипломатска висока школа, као део Универзитета у Београду. Она је радила само пет година¹. Почетком шездесетих година 20. века отвара се Виша партијска школа, као претеча Факултета политичких наука од 1968. (према Ђурић: 2003: 266).

Циљ рада и методологија

Рад се бави актуелним расправама о томе да ли је новинарство наука која треба да се изучава на факултетима, као посебна академска област, или је неки вид занатске дисциплине коју би требало савладати само кроз похађање краћих стручних курсева. На колико факултета у Србији данас постоје студије медија/ новинарства, како су прихваћене код осталих „традиционалних“ научних дисциплина, да ли се предност даје ускорстучним или општеобразовним предметима и колико дипломираних новинара нађе посао у струци, само су нека питања на која ћемо кроз овај рад покушати да понудимо одговоре. На примеру студија случаја „Одсек за медијске студије Нови Сад“ показаћемо на који начин се унапређује настава и како новосадски студенти журналистике стичу практично знање из новинарства и за време школовања. Овај рад покушаће да укаже на то до ког степена је важно школовање новинара и у којим случајевима оно ипак може постати препрека за ову делатност.

Методе које ће се користити у раду јесу дескрипција, и студија случаја. Дескрипција је врло погодна за описивање тренутног стања у области образовања новинара у Србији данас, а метод студије случаја када будемо образлагали унапређење наставе на Медијском смеру на Универзитету у Новом Саду.

Новинарство у Србији

За разлику од, на пример, медицине, архитектуре, математике, лингвистике или филозофије и многих других научних области, новинарство се веома дуго сматра „отвореном“, односно „меким“ професијом. Последњих година и оно је почело да се „затвара“ (Пралица 2010: 20). Новинарство је данас једна од најоспорованијих професија, изложено суду јавности, али и притисцима

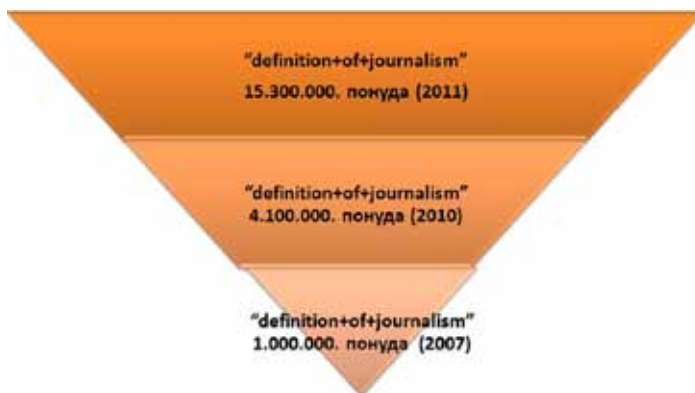
¹ Расформирана је 1953. „због хиперпродукције кадрова новинарског и дипломатског“ (Ђурић 2003: 266).

економских и политичких моћника Оно је такође струка оштре конкуренције, како између различитих медија, тако и између новинара који раде у истој медијској кући (према Валић Недељковић 2006/2007: 27).

Ни у Србији, али ни у Европи, Америци или другим деловима света никада није било необично да особа која се професионално бави новинарством нема завршен „новинарски“ факултет, односно факултет политичких наука, медија, журналистике или комуникологије. Па ипак, диплома није безусловна потврда да ће особа која намерава да се бави новинарством (или тек треба да се бави) квалитетно обављати свој посао.

И у Србији и у свету и даље је актуелна дилема у вези са тиме да ли је новинарство професија која треба да се изучава на факултетима, као посебна академска, односно научна дисциплина или само занат који би требало усавршавати као стручни курс на „неинституционалном“ нивоу, односно кроз краће течајеве у неформалним институцијама образовања. „У појединим земљама преовладава мишљење да за бављењем новинарством није неопходно формално образовање, а знање и вештине стичу се на послу, док су, са друге стране, новинарство и медијске студије препознате као академска дисциплина у бројним земљама света, а професијом се баве они који имају факултетске дипломе“ (Милошевић 2006: 21).

Податак да смо на интернетском претраживачу *Google* за кључне речи *definition+of+journalism* 2011. добили преко 15.300.000. одредница, а само годину дана раније 4.100.000 указује на то колико је ова област широка. Године 2007. за исту одредницу било је доступно мало више од 1.000.000 понуда (слика 1). „Теоретичари и практичари чак се и не слажу у вези са самом намером да се новинарство дефинише“ (Валић Недељковић, 2007: 9).

Слика 1.

У Србији тако постоји 12 академских програма на којима се могло студирати новинарство – девет државних и три приватна факултета, са својим одељењима.² Овде морамо напоменти да се на свим овим факултетима не

² Државни факултети: Факултет политичких наука у Београду, Факултет драмских уметности у Београду, Факултет примењених уметности у Београду, Филозофски факултет у Новом Саду,

студира само класично новинарство, већ и менаџмент медија, анимација и визуелни ефекти, фотографија и слично. Већина новинарских смерова отворена је половином прве деценије 21. века.

Пре тога, са изузетком Факултета политичких наука и Факултета драмских уметности у Београду, постојали су бројни убрзани течајеви на којима су се „дошколовали“ новинари. Тако је, једно време, до појаве медијских студија, новинаре усавршавало и десетак невладиних организација, удружења грађана или професионалних новинарских удружења или медијских кућа кроз тренинг-центре или краће/ дуже курсеве³. „Постојање ових курсева, чији се квалитет не може генерализовати и, из тог угла посматрано, њихов смисао доводити у питање, свакако су, ако не директна, онда снажна индиректна критика постојеће праксе високошколског образовања новинара у нас“ (Милетић: 2005: 383).

Школовани и нешколовани новинари

Овде би најпре требало објаснити како у раду тумачимо термине „нешколовани“ и „необразовани“ новинар (слика 2). Када кажемо „нешколовани“ мислимо на особу која се бави новинарском професијом, а нема завршен факултет. „Необразовани“ је овде шири појам од „нешколованог“ и односи се на непознавање опште културе и писмености. Дакле, „необразовани“ новинар, у суштини, не би ни смео да постоји, док је постојање „нешколованих“ чињенично стање у бројним медијима данас.

Слика 2.

Академија уметности у Новом Саду, Факултет техничких наука у Новом Саду, Филозофски факултет у Нишу, Факултет хуманистичких наука у Новом Пазару (са одељењима у Београду, Нишу и Суботици), Филозофски факултет у Косовској Митровици; приватни факултети: Факултет за културу и медије *Мегатренд* у Београду, Факултет за менаџмент у Новом Саду, Академија лепих уметности *Сингидунум* у Београду.

³ Новосадска новинарска школа (Нови Сад), Асоцијација независних електронских медија (АНЕМ), Центар за професионализацију медија, Медија центар, Независно удружење новинара Србије (НУНС), Народни универзитет *Божидар Аџија*, Образовни центар Радио-телевизије Србије (РТС) (Београд); Локал прес (Крагујевац); Медија и реформ центар (Ниш).

Предности које би „школовани“ новинар имао у односу на „нешколованог“ бесмислено је набрајати јер их има на десетине, али издвојићемо само најважније за које се често мисли да се подразумевају, па се о њима јавно ни не говори. Недостатак таквих предности у суштини „нешколованог“ новинара спутава преваходно у напредовању у каријери, те је често принуђен да до одласка у пензију остане у једној редакцији годинама на истој позицији, те након извесног броја година стажа потпуно постане демотивисан за рад и свој посао обавља инертно.

Најважније предности „школованих“ новинара у односу на „нешколоване“ су следеће:

1) шири поглед на свет, јер општеобразован новинар са факултетом може далеко више и даље да истражује, да добро познаје стране језике и да теорију искористи за праксу;

2) свест да је перманентно образовање кључ успеха – факултетски образованом новинару стална жеља за новим усавршавањем не би требало да представља проблем, будући да је кроз школовање навикао на вишегодишње усвајање новог знања;

3) професионална специјализованост за рад у одређеном типу медија, што му омогућава да понуди максимум у оквиру свог делокруга рада;

4) формални услови за напредовање – многи добри новинари практичари нису могли да напредују у професији, да са локалних, на пример, пређу на националне медије или у неке друге институције, али ни да постану руководиоци редакција или самих медија, будући да нису имали факултетску диплому (слика 3).

Слика 3.

Са друге стране, постоји опасност да новинар изгуби своју интуицију и да заборави за шта се школовао уколико (формално) жели да остане новинар, али у жељи да се докаже својим претпостављенима у први план истиче своју диплому и похађање широког спектра курсева постфакултетског усавршавања кроз различите скупове, конференције, путовања и слично, без икакве селекције и под паролом „Што више сертификата имам, то боље“. Тада новинар може да се нађе у великој дилеми у ком правцу да настави. Никада никоме факултетска диплома не може бити гаранција да ће бити квалитетан новинар. Постоје бројни примери дипломираних новинара који су били одлични студенти, а који се нису исказали у професионалној каријери. Као што, са друге стране, има и дипломираних новинара који су своје студирање схватили као „успутну станицу до циља“ с акцентом на практичне предмете и који су се, након завршетка факултета, одлично снашли у професионалној каријери и уз креативно урађене дневне послове своје вредности потврђивали на различитим такмичењима и конкурсима у земљи и региону. Већина испитаника у истраживању *Центра за професионализацију медија и Института друштвених наука* из Београда (Матић 2006: 97-115) сматра да „медијске делатности нису занат којим се може брзо овладати, већ да су то професије којима је неопходно факултетско образовање, али и стално стручно усавршавање уз рад“. Тако, издвојили бисмо, „74% уредника сматра да новинарство није занат који се може савладати краткотрајном стручном обуком, тај став дели и 71% полазника курсева, као и чак 80% предавача“. И с т р а - живање *Мапирање медија Војводине* канцеларије Покрајинског омбудсмана и студената Одсека за медијске студије Филозофског факултета у Новом Саду, спровођено од септембра 2007. до краја јануара 2008. године, показало је да „од укупно 454 анкетирани новинара из 65 приватних и државних електронских и штампаних медија у Војводини највише је оних с високом стручном спремом (203), затим са средњом стручном спремом (167), следе испитаници с вишом стручном спремом (71). Магистара наука било је само троје, док доктор наука није било. Највише војвођанских новинара (око 18%) завршило неки од смерова на Филозофском факултету (углавном језике, књижевност и друштвене науке – социологију, историју филозофију), док дипломираних новинара има само 6%! (према Валић Недељковић 2010: 96). Овај званични податак из истраживања 2007/2008. данас би био другачији јер је у међувремену новинарство, само на Филозофском факултету у Новом Саду дипломирало преко 200 студената (три генерације), од којих се један број запослио у медијима.

Студија случаја Медијске студије Нови Сад

Одсек за медијске студије Филозофског факултета у Новом Саду, основан је академске 2004/2005. Основне студије журналистике трају четири године, након којих студент стуче звање „дипломирани новинар“, док мастер

студије трају једну годину, након које се стиче звање „мастер комуниколог“. Студијски програм⁴ представља комбинацију стручних и теоријских предмета, док се настава изводи у облику предавања, вежби и радионица (на факултету), као и обавезне четири новинарске праксе (по седам дана) у медијима (штампа, радио и телевизија). Оно при чему је овај програм јединствен у односу на сродне студије новинарства на другим факултетима јесте то што се сваке године на смер уписује око 10% студената којима су матерњи језици мађарски, словачки или русински, те поједине предмете могу да слушају на тим језицима.⁵ Према добијеној акредитацији, на смер се годишње упише укупно 70 студената, од чега је половина буџетских, а половина самофинансирајућих.

Одсек за медијске студије је у децембру 2011. имао 14 запослених у настави⁶, од којих је петоро наставника (четворо доктора наука - један ванредни професор, двоје доцента, један наставник вештина и још један наставник вештина, као дугогодишњи новинар, без титуле доктора наука) и девет сарадника (асистената, стручних сарадника, од којих четири магистра наука, три мастера и двоје са завршеним основним студијама). Како на Медијским студијама постоји велики број изборних предмета, део њих реализује се у сарадњи са наставницима и сарадницима са свих одсека Филозофског факултета, али и са Академије уметности, Природно-математичког, Медицинског и Правног факултета Универзитета у Новом Саду. Студенти своју стручну праксу обављају у листу *Дневник*, на *Радио-телевизији Војводине* и *Радију 021*, са којима је Факултет потписао уговоре о сарадњи.

Осим наставе, Одсек за медијске студије негује и богату издавачку и истраживачку делатност, као и међународну летњу-јесењу школу анализе медијског дискурса. Иако постоји од тек 2004, велики број студената, али и запослених на Одсеку, добитници су бројних домаћих и међународних награда.⁷

У жељи да изађе у сусрет студентима и побољша квалитет свог рада, Одсек из дана у дан унапређује своју комуникацију са студентима. Тако се сви важнији подаци у вези са студирањем, испитима али и догађајима које организују Медијске студије могу пронаћи на сајту www.medijkestudije.org, а редовно се два пута годишње, поред званичне обавезне евалуације која се обавља на нивоу целог Факултета, обавља и детаљна, интерна евалуација само за Одсек. Сви запослени пажљиво анализирају евалуацију и труде се да у што краћем року реагују на добијене резултате у вези са квалитетом наставе, праксе и слично.

⁴ Мисли се на основне студије новинарства, пошто су мастер студије из Комуникологије.

⁵ Иако је сваке године предивђена и квота за упис студената којима је матерњи језик румунски, до сада се ниједан такв студент није уписао.

⁶ Имена и презимена и научни и стручни рад доступни на сајту Факултета: http://ff.uns.ac.rs/fakultet/odseci/fakultet_odseci_medijske_studije.html (посећено 10.12.2011).

⁷ Подаци о награђеним студентима, наставницима и сарадницима доступни на сајту Одсека: <http://odsek.medijkestudije.org/katedra/nagrada-i-priznanja> (посећено 10.12.2011).

На евалуацији⁸ која је по први пут рађена у електронском формату у мају 2011, 59% испитаних студената оценило је квалитет наставе као „одличан“, 12% као „врло добар“, 17% као „добар“, а са по 6% „довољан“, односно „лош“. Као „позитивне стране рада на предметима“ студенти су најчешће наводили: отвореност професора и асистената на сарадњу, занимљиве теме, укључивање студената у групну дискусију, веома компетентне и искусне професоре, као и добру комуникацију између наставника и студената. Са друге стране, као слабости рада на предметима најчешћи су навођени следећи одговори: преопширно градиво, недостатак литературе, велике групе (студената), недостатак простора на појединим предавањима, као и мали број часова. На питање о томе колико су задовољни радом на пракси у медијима, студенти су највише замерки имали на практичну обуку на телевизији. Они су сматрали да нема довољно праксе, да се на пракси мало ради и мало научи, жалили су се на недовољну заинтересованост особља у медијима у којима су на пракси, као и на лоше организовану праксу. Запослени на Одсеку озбиљно су схватили ове сугестије, брзо реаговали и велики број поменутих недостатака у међувремену је откљоњен.

Уместо закључка

Новинарство је данас у Србији признато као наука⁹ и оно као такво треба да се изучава на факултетима, као посебна академска област. Стручни, алтернативни курсеви имали су своју сврху када није било академског образовања новинара, а данас могу да послуже као додатно усавршавање новинара који већ извесно време раде у медијима или немају завршен факултет, односно „медијски“ факултет.

Примеру студије случаја *Одсек за медијске студије Нови Сад* показао је на који начин се унапређује настава и како новосадски студенти журналистичке стичу практично знање из новинарства и за време школовања.

Образовање новинара веома је важно у 21. веку. Једна од најважнијих особина коју би и данас требало да поседује новинар јесте етичност. Школовани новинари уче о важности новинарске етике и њене примене у пракси, док они који немају завршен факултет ту област често занемарују. У истој мери у којој ће факултет будућем академском грађанину Новинару (са великим словом) омогућити диплому, само од његове савести зависи хоће ли своју диплому у пракси потврдити, или ће је кроз свој рад поништити.

Колико су медији битни у животу сваког појединца и колико је свет без медија (па самим тим и новинара) данас незамислив, најбоље може илустро-

⁸ Захваљујем се колегама Карлу Бали, маг. и Золтану Гелеру, маг. на уступљеним подацима из евалуације.

⁹ Наставници и сарадници на факултетима бирају се за ужу научну област Новинарство.

вати пример у коме двојица Француза разговарају и предлажу укидање школе, пошто кроз медије све могу да сазнају. „Пекише, пријатељу мој, управо ми је на ум пала једна лепа идеја: зашто се школе не укину? Зар данас путем медија немамо приступ свим знањима? А они су много забавнији од школе...“ (Гоне: 1998: 7). Овај пример указје нам на то колику моћ у савременом свету имају медији. А у медијима раде новинари.

Литература

- Валић Недељковић, Дубравка. 2006/2007. Професија новинар. *Линк* 48-49, 25-28.
- Валић Недељковић, Дубравка. 2007. *О новинарству и новинарима*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за медијске студије.
- Валић Недељковић, Дубравка 2010. Образовање новинара у Србији – требају ли нам образовани новинари или...? *Medianali* 7, 91-106.
- Гоне, Жак. 1998. *Образовање и медији*. Београд: Клио.
- Ђурић, Душан. 2003. *Лексикон новинарства*. Београд: Компанија Новости.
- Матић, Јованка. 2006. *Образовање за медије – искуства, искушења, перспективе*. Београд: Центар за професионализацију медија и Институт друштвених наука.
- Милетић, Мирко. 2005. Образовање новинара у Србији. *Култура полиса* 2, 367-389.
- Милошевић, Мирјана. 2006. Факултетско образовање новинара и медијских професионалаца. У: *Образовање за медије – искуства, искушења, перспективе*. Београд: Центар за професионализацију медија и Институт друштвених наука, 21-33.
- Пралица, Дејан (2010). (Не)школовани новинари. *Линк* 89, 20.

Веб-сајтови

- http://ff.uns.ac.rs/fakultet/odseci/fakultet_odseci_medijske_studije.html (посећено 10.12.2011).
- <http://odsek.medijkestudije.org/katedra/nagrade-i-priznanja> (посећено 10.12.2011).

Dejan Pralica, Vladimir Barović

JOURNALISM (UN)OPENED PROFFESION

Summary: Journalism has, for a very long time, been considered as an “open” profession in Serbia, but over the last ten years it has begun to “close”. This paper deals with the current debate about whether journalism is a science that should be studied at the Faculties, as a specific academic area, or it is a kind of a craft that should be learnt only by attending short professional courses. How many

universities in Serbia today have media studies / journalism departments, how other "traditional" disciplines accepted them, whether the advantage is given to professional or general courses and how many journalism graduates start working in media, are just some of the questions that we try to answer.

On the example of a case study "Department of Media Studies Novi Sad" we will demonstrate how to improve teaching process and how journalism students from Novi Sad gain practice and experience in journalism during studying.

Key words: journalism, media studies, education, journalist.